

На основу члана 30. Статута Универзитета у Београду – Института за мултидисциплинарна истраживања (број 2024/1 од 24.12.2020, године), директор доноси:

ПРАВИЛНИК О ОТВОРЕНОЈ НАУЦИ на Универзитету у Београду – Институту за мултидисциплинарна истраживања

Универзитет у Београду – Институт за мултидисциплинарна истраживања (у даљем тексту: Институт) посвећен је развоју науке и ширењу знања у корист друштва усвајањем праксе отвореног, транспарентног, поновљивог и одговорног истраживања. Институт препознаје „отвореност“ као једну од својих водећих вредности. Институт подстиче сарадњу, ширење знања, приступачност, поновну употребљивост резултата истраживања, и подстиче отворени приступ научним публикацијама и истраживачким подацима. Институт подстиче и подржава истраживаче у различитим фазама објављивања у отвореном приступу и активно учествује у националним и међународним иницијативама за подршку и промовисање отвореног приступа резултатима научних истраживања.

Правилником о отвореној науци (у даљем тексту: Правилник) уређују се обавезе, смернице и процедуре о томе како да се принципи отворене науке интегришу у научно-истраживачки рад свих лица која су укључена у реализацију научних истраживања на Институту. То се пре свега односи на резултате истраживања насталих из програма и пројеката који су у целини или делимично финансирани средствима из буџета Републике Србије, буџета Европске комисије или од других финансијера истраживања.

Институт очекује да истраживачи следе препоруке дате у овом Правилнику. Оправдани изузеци укључују ограничења у погледу приватности, политичке осетљивости, безбедности, техничке изводљивости, етике, буџета, комерцијалних могућности (патенти, *spin-off* и сл.), и уговорених истраживања. У случајевима када истраживање финансира трећа страна, сваки споразум са том страном у вези са правима приступа, депоновања и складиштења има предност у односу на овај Правилник.

СТРАТЕШКИ ОКВИР

Правилник је израђен у складу са релевантним институционалним, националним, европским и светским документима, стратегијама и критеријумима у области отворене науке: Платформа за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије¹, Кодекс понашања у научноистраживачком раду који је донео Национални савет за науку и технолошки развој Републике Србије², Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године – „Моћ знања“³, препоруке Европске комисије о приступу и очувању научних информација⁴,

¹ <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2018/07/Platforma-za-otvorenu-nauku.pdf>

² <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2018/02/Rada-SKEN-novo.pdf>

³ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁴ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/48558fc9-d4c8-11e1-905c-01aa75ed71a1/language-en>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0790>

Политика отворене науке ЕУ⁵, препорука Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу (*UNESCO*) о отвореној науци⁶, Модел политике о отвореној науци за организације које се баве истраживањем (*Model Policy on Open Science for Research Performing Organisations*)⁷.

ОТВОРЕНА НАУКА

Концепт отворене науке подразумева слободан и што ранији приступ, другим истраживачима и јавности, рецензираним научним публикацијама, истраживачким подацима насталим током истраживања, као и другим резултатима истраживања. Концепт отворене науке се односи на цео процес истраживања - од обезбеђивања средстава и испуњавања захтева финансијера до депоновања научних радова, примене резултата истраживања у пракси и праћења ефеката научног рада. Применом принципа отворене науке убрзава се размена научних информација, повећава се квалитет и видљивост научног рада, повећава се употребљивост резултата, као и верификација и поновљивост истраживања.

ДИГИТАЛНИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ ИНСТИТУТА

Репозиторијум РИМСИ је дигитални институционални репозиторијум Института (у даљем тексту Репозиторијум) и доступан је на URL адреси <https://rimsi.imsi.bg.ac.rs/>. Репозиторијум има за циљ да омогући отворени приступ публикацијама, истраживачким подацима и другим резултатима научних истраживања који се реализују у Институту, као и њихово дугорочно чување.

Репозиторијум је основан 2022. године, финансира га Институт, а одржава га и развија Рачунарски центар Универзитета у Београду⁸ на основу Уговора између Института и Рачунарског центра Универзитета у Београду број 612-1605/2022-2, од 15.04.2022. године (наш број 658/2, од 29.04.2022. године). Репозиторијум испуњава стандарде квалитета поузданости (усклађеност са принципима Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије; усклађеност са Смерницама за репозиторијуме *OpenAIRE-a* (верзија 3)⁹; испуњава *FAIR* принципе; интегрисани *ORCID* идентификатори; додељује јединствени идентификатор *handle* записима који немају претходно додељен јединствени идентификатор). Депоновани метаподаци и датотеке подлежу провери од стране администратора.

Институт се залаже да Репозиторијум подржава међународне стандарде, који садрже дигитални садржај, да пружа напредне алате за претрагу, навигацију и отворени приступ садржају, као и да је усклађен са другом истраживачком инфраструктуром у вези са *FAIR* принципима (енгл. *Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable*) за истраживачке податке и техничким спецификацијама *Европског облака за отворену науку* (*The*

⁵ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/open-science_en

⁶ <https://www.unesco.org/en/open-science/about?hub=686>

⁷ <https://zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.2579628> (и референце из овог документа)

⁸ <https://www.rcub.bg.ac.rs/>

⁹ https://guidelines.openaire.eu/en/latest/literature/index_guidelines-lit_v3.html

European Open Science Cloud – EOSC). Репозиторијум је регистрован на OpenDOAR¹⁰, ROAR¹¹, харвестује се преко OpenAIRE, BASE, Unpaywall.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП НАУЧНИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА

Отворени приступ научним публикацијама подразумева слободан, непосредан и сталан *online* приступ пуном тексту, тако да корисник може да их чита, преузима, чува, штампа, копира и користи у било које законите сврхе, без финансијских, правних или техничких баријера. Корисник је у обавези да коректно наведе извор информација, а садржај користи у складу са припадајућом лиценцом.

У Репозиторијум се обавезно депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују на Институту, као и одговарајући метаподаци који описују публикацију. Научним публикацијама се сматрају:

- чланци објављени у научним часописима;
- монографије;
- поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;
- саопштења са конференција објављена у целини или изводу;
- докторске дисертације;
- техничка решења;
- патенти.

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија научне публикације. Уколико одредбе уговора са издавачем то допуштају и уколико не постоје друга законска ограничења, ова верзија ће бити доступна у отвореном приступу.

Уколико постоје правна ограничења због којих се не може омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације, у Репозиторијум се обавезно депонује и рецензирани рукопис (прихваћен за објављивање) научне публикације, који постаје јавно доступан након истека ембарго периода прописаног од стране издавача („зелени отворени приступ“). За рецензирани рукопис се препоручује лиценцирање под *CC-BY* лиценцом (дозвољене су и друге *Creative Commons* лиценце).

У Репозиторијум се обавезно депонују и електронске верзије научних публикација које су објављене у часописима, монографијама, зборницима у отвореном приступу (публикације објављене у „златном или платинастом/дијамантском отвореном приступу“), под истом лиценцом под којом је публикација објављена. Ако је омогућен непосредан отворени приступ коначној верзији публикације депоноване у Репозиторијум (публикације објављене у „златном или платинастом/дијамантском отвореном приступу“), није неопходно депоновати и рецензирани рукопис.

За монографије, техничка решења и патенте, депоновање је обавезно, али приступ може бити затворен.

¹⁰ <https://v2.sherpa.ac.uk/id/repository/10452>

¹¹ <https://roar.eprints.org/18055/>

Метаподаци који описују депоновану публикацију су свима слободно доступни и сви их могу користити у складу са лиценцом *CC0*. То се односи и на метаподатке за „затворене“ публикације, са циљем да се повећа њихова видљивост.

Електронска верзија публикације мора се депоновати у Репозиторијум непосредно након објављивања. Уколико је то могуће, интегрални текст публикације (тј. објављена верзија или рецензирани рукопис), мора бити доступан у отвореном приступу одмах, а у сваком случају најкасније 12 месеци од дана објављивања.

Омогућавањем јавног приступа публикацијама посредством друштвених мрежа намењених истраживачима (нпр. *Researchgate*, *Akademia.edu* и сл.), сајтова и блогова не испуњавају се захтеви које прописује овај Правилник.

За потребе индивидуалне или институционалне евалуације резултата истраживања Института и истраживача, Институт ће као публикације сматрати само оне чији су метаподаци и пуни текстови депоновани у Репозиторијум у складу са горе наведеним захтевима.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЧКИМ ПОДАЦИМА

Отворени приступ истраживачким подацима подразумева слободан, непосредан приступ истраживачким подацима, тако да корисник може да их преузима, чува, копира, користи и модификује у било које законите сврхе, без финансијских, правних или техничких баријера, без обавезе да за то тражи дозволу аутора или власника. Корисник је у обавези да коректно наведе извор информација, а садржај користи у складу са припадајућом лиценцом.

Отворени приступ истраживачким подацима се не односи на податке које Институт означи поверљивим, као и на оне податке који се сматрају пословном тајном или се користе у поступцима заштите интелектуалне својине.

Истраживачки подаци представљају основу научног рада: помоћу њих други истраживачи могу да понове неки експеримент, да употребе податке са другачијом методологијом или да провере веродостојност научног рада у коме су публиковани подаци. Истраживачки подаци најчешће обухватају податке прикупљене током експеримената и анкета, сирове статистичке податке, софтвер, теренску грађу и сл.

Истраживачким подацима се сматрају:

- сирови подаци, скупови података и базе података које се користе у процесу истраживања;
- табеларни подаци;
- графички прикази;
- фотографије;
- видео исечци и анимације;
- звучне датотеке;
- софтверске апликације и софтвер за анализу података или рачунарску симулацију модела;
- студије случаја и други примери праксе, понашања и догађаја који се посматрају и проучавају у раду;

- упитници, анкете, обрасци и други инструменти за прикупљање информација који се користе у истраживању;
- сваки текст који представља више описа и информација о позадини, процесима, експериментима, испитивањима, условима, контролама, интервенцијама, локацијама, запажањима, налазима, аргументима и закључцима истраживања.

Истраживачи су у обавези да депонују истраживачке податке настале током истраживачког рада у Институту, уз поштовање добре научне и правне праксе. Истраживачки подаци морају бити видљиви, доступни, интероперабилни и употребљиви у друге сврхе, односно морају бити депоновани у складу са FAIR принципима (енгл. *Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable*). Подаци морају бити депоновани у препорученим форматима, погодним за дугорочно чување, као и описани детаљним метаподацима, унутар сигурног и поузданог окружења, посредством дигиталне инфраструктуре, осим ако то није могуће или је неспојиво са даљим искоришћавањем резултата истраживања. Подаци треба да имају јединствене идентификаторе и морају бити повезани са публикацијама када је то могуће. Препоручује се да се приликом депоновања података, уз детаљне метаподатке депонује и детаљна документација (тзв. *README.txt*).

Приликом депоновања података потребно је следити принцип „отворени онолико колико је то могуће, затворени онолико колико је то потребно”. Препоручује се да, кад год је то могуће, подаци буду депоновани у отвореном приступу под *Creative Commons* лиценцама, одабирајући што мање рестриктивну лиценцу, како би се омогућила поновна употреба података. Ако подаци не могу бити отворени због правних, приватних или других разлога (на пример, осетљиви подаци или лични подаци), то треба јасно објаснити. У свим случајевима треба обезбедити метаподатке који обезбеђују да се подаци могу пронаћи. Метаподаци који описују депоноване податке су свима слободно доступни и сви их могу користити у складу са лиценцом *CC0*.

Уколико рокови за депоновање нису другачије дефинисани условима пројеката, електронска верзија истраживачких података депонује се што раније, а најкасније непосредно након објављивања публикације у којој су подаци представљени. Могу се депоновати и подаци који нису део публикације.

Минимално трајање чувања истраживачких података је 10 година након доделе јединственог идентификатора. У случају да се подаци морају избрисати или уништити након истека периода чувања или из правних и етичких разлога, такве радње треба да узму у обзир све правне и етичке перспективе.

За депоновање истраживачких података препоручују се репозиторијуми специјализовани за одговарајућу научну област, а који су у складу са FAIR принципима и у којима се депонованим садржајима додељују јединствени идентификатори (*DOI, handle* и сл.). Регистар репозиторијума у које се могу депоновати истраживачки подаци може се наћи на следећој адреси: <https://www.re3data.org/>. За депоновање података може се користити и Репозиторијум, који задовољава FAIR принципе и аутоматски додељује *handle* записима који немају претходно додељен јединствене идентификатор. Могу се користити и општи репозиторијуми, као што су Figshare <https://figshare.com/> и Zenodo <https://zenodo.org/>. Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као

результат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум.

Истраживачки подаци се често могу наћи у прилозима (*Supplementary information, Supplementary data* и сл.) који се објављују уз научне чланке у електронским верзијама часописа. Тако објављени подаци нису у складу са *FAIR* принципима – најчешће нису у отвореном приступу и нису им додељени јединствени идентификатори, што отежава њихово проналажење и цитирање. Истраживачима се препоручује да приликом избора часописа у ком ће објавити своје радове провере политику издавача у вези са примарним подацима и да изаберу опције које омогућавају њихово објављивање у складу са *FAIR* принципима.

ПЛАН УПРАВЉАЊА ИСТРАЖИВАЧКИМ ПОДАЦИМА

Управљање истраживачким подацима обухвата низ активности које имају за циљ прикупљање и организовање података насталих током истраживања, као и њихово чување, дељење са другим истраживачима и објављивање. План управљања истраживачким подацима представља главни елемент у добром спровођењу управљања истраживачким подацима. Најчешће је руководилац пројекта задужен за његово доношење. Такође, План се може мењати у току пројекта, уколико се дође до нових врста података или из других разлога. За састављање Плана могу се користити алати који су бесплатни за истраживаче (нпр. *DMPOnline*¹², *DMPTool*¹³). Упутство за писање Плана управљања подацима за програм ИДЕЈЕ Фонда за науку Републике Србије¹⁴ може да послужи истраживачима као модел за реализацију Плана управљања истраживачким подацима.

Од истраживача се не очекује да дају сасвим прецизне информације о обиму података и ресурсима потребним за управљање подацима зато што се током припреме пројекта то не може прецизно знати. Важно је јасно указати на тип и карактер података, као и њихов значај, те да се јасно покаже да ће се о њима водити рачуна у складу са важећим стандардима и препорукама. Било да је обавеза или само препорука, имати добро конституисан план од самог почетка истраживачког пројекта је пример добре праксе, јер позитивно утиче на добро управљање подацима од самог почетка и обезбеђује дугорочну стратегију за (поновну) употребу и чување.

ОТВОРЕНА ИСТРАЖИВАЧКА МЕТОДОЛОГИЈА

Отворена истраживачка методологија је транспарентна, слободно доступна документација истраживачког процеса (нпр. лабораторијских протокола) и објављивање, или барем референцирање, хардвера и софтвера који се користи (нпр. опрема, оперативни и истраживачки софтвер и код за анализу). Она повећава транспарентност и кредибилитет истраживања и значајно доприноси ефикасности и квалитету будућих истраживања. Ово укључује све фазе истраживања пре објављивања. Институт препоручује отвореност у свим фазама истраживања по принципу „отворено онолико колико је то могуће, затворено онолико колико је то потребно.“ Препоручује се да, кад год је то могуће, протоколи и истраживачка методологија буду јасно описани у научним

¹² <https://dmponline.dcc.ac.uk/>

¹³ <https://dmptool.org/>

¹⁴ <https://zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.4496934>

публикацијама или буду депоновани у Репозиторијум у отвореном приступу под *Creative Commons* лиценцама, одабирајући што мање рестриктивну лиценцу.

ОТВОРЕНИ ИСТРАЖИВАЧКИ СОФТВЕР

Отворени софтвер је резултат истраживања у облику научног софтвера и његове документације, који је јавно доступан и који се може цитирати. У случајевима када су код и/или софтвер део истраживачког процеса и резултата, дељење је важно да би истраживање постало проверљиво, али и да би се стимулисала поновна употреба и сарадња. Препорука је да софтвер буде доступан као софтвер отвореног кода, како би се омогућило слободно коришћење и дељење, уз одговарајуће лиценцирање и детаљну документацију. Постоје различите одговарајуће лиценце за софтвер отвореног кода (нпр. MIT, или GNU). Избор лиценце може зависити од филозофије програмера, као и од ограничења која намећу библиотеке трећих страна које се користе. Препоручује се отворена сарадња кроз канале који омогућавају учешће заједнице у процесу развоја кода и/или софтвера.

У емпиријском истраживању заснованом на подацима препоручују се праксе које обезбеђују поновљивост анализа података и свих других процеса зависних од кода и софтвера.

Када се софтвер користи у истраживачке сврхе, препоручује се коришћење бесплатног софтвера отвореног кода, ако су доступне висококвалитетне, интероперабилне и безбедне опције.

ОТВОРЕНИ ОБРАЗОВНИ РЕСУРСИ

Отворени образовни ресурси су образовни материјали у било ком формату који су објављени под отвореном лиценцом и слободно доступни за широку употребу. Институт подстиче истраживаче за коришћење и креирање отворених образовних ресурса. Институт препоручује истраживачима да омогуће отворени приступ овим материјалима које су креирали, депоновањем у Репозиторијум, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Препоручује се да, кад год је то могуће, ови материјали буду депоновани у отвореном приступу под *Creative Commons* лиценцама, одабирајући што мање рестриктивну лиценцу. Метаподаци који описују депоновани материјали су свима слободно доступни и сви их могу користити у складу са лиценцом *CC0*.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП ОСТАЛИМ РЕЗУЛТАТИМА НАУЧНИХ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживачима се препоручује да омогуће отворени приступ и другим резултатима научних истраживања, као што су неречензирани рукописи (тзв. *pre-print*), различите врсте грађе, аудио-визуелни материјали, радна документа, постери, презентације, извештаји и слично, депоновањем у Репозиторијум, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Препоручује се да, кад год је то могуће, ови материјали буду депоновани у отвореном приступу под *Creative Commons* лиценцама, одабирајући што мање рестриктивну лиценцу. Метаподаци који описују депоновани материјали су свима слободно доступни и сви их могу користити у складу са лиценцом *CC0*.

Институт активно подстиче прихватање пракси отворене науке изван отвореног приступа публикацијама и подацима, као што је укључивање у пројекте грађанске науке или отворене рецензије.

ПРОЦЕНА И ЕВАЛУАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Институт се залаже за процену и евалуацију истраживања који подстиче квалитет истраживања и праксе отворене науке. Такви системи треба да узму у обзир разлике у научним дисциплинама и њихов утицај на истраживаче у различитим фазама каријере. То подразумева свеобухватан поглед на процену истраживача без коришћења метрика заснованих на квалитету часописа (као што су фактори утицаја часописа). Институт тежи да постане отворена истраживачка организација тако што ће узети у обзир праксе и вредности отворене науке у процесима развоја људских ресурса.

АДМИНИСТРАТОР РЕПОЗИТОРИЈУМА

Директор Института именује администратора репозиторијума који:

- пружа подршку истраживачима приликом депоновања публикација и истраживачких података у Репозиторијум;
- врши контролу квалитета и интегритета метаподатака и датотека депонованих у Репозиторијум;
- стара се о поштовању ауторских права и услова лиценци;
- организује едукацију истраживача у вези са процедурама депоновања у Репозиторијум, као и о другим темама везаним за отворену науку и спровођење овог Правилника, као што су обуке неопходне за објављивање у отвореном приступу, FAIR принципе, и управљање подацима, интегритет у научном раду и сл.

ОБАВЕЗЕ ИСТРАЖИВАЧА

Истраживачи имају обавезу да управљају публикацијама, подацима, образовним ресурсима и осталим резултатима научно-истраживачког рада у складу са принципима, препорукама и захтевима израженим у овом Правилнику.

Истраживачи имају обавезу да омогуће да се сви резултати истраживања спроведених на Институту лако идентификују како би се обезбедила пуна заслуга у библиометријским претрагама које се спроводе за процену истраживања, или у друге сврхе. Сви истраживачи треба да користе одговарајућу афилијацију приликом публикација резултата научно-истраживачког рада, укључујући и публикавање истраживачких података. Као минимум, мора се користити фраза „Универзитет у Београду – Институт за мултидисциплинарна истраживања“ (на енглеском “University of Belgrade – Institute for Multidisciplinary Research”). У научној комуникацији од аутора се очекује да користе институционалну адресу електронске поште (@imsi.bg.ac.rs)

Институт очекује од својих истраживача да креирају *Open Researcher and Contributor ID* (ORCID), да га користе у релевантним научним активностима (нпр. објављивање публикација, неречензираних рукописа, књига, података, рецензија итд.), да одржавају ажурну евиденцију својих научних резултата на <https://orcid.org/> и да јасно истакну одговарајућу афилијацију, како је горе описано, на <https://orcid.org/>.

Институт очекује да истраживачи приликом публиковања резултата научно-истраживачког рада, укључујући и публикавање истраживачких података, наведу на одговарајућем месту и изворе финансирања научно-истраживачког рада (како је дефинисано захтевима финансијера), укључујући и институционално финансирање од стране надлежног Министарства.

Истраживачи имају обавезу да обезбеде усклађеност са организационим, регулаторним, институционалним и другим уговорним и законским захтевима у вези са прављењем, депоновањем, управљањем и дистрибуцијом публикација и података у случају да нема другог споразума са трећим лицима који имају предност.

Истраживачи имају обавезу да обезбеде да принципи који регулишу управљање подацима (у складу са овим Правилником и захтевима финансијера) буду укључени у План управљања подацима.

Истраживачи имају обавезу да самостално депонују у Репозиторијум електронске верзије свих научних публикација које су објавили под афилијацијом Института.

Истраживачи бирају одговарајуће врсте лиценцирања за своје истраживачке резултате, а на основу препорука из овог Правилника, или на основу захтева финансијера.

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација и података у Репозиторијум или да је доставе администратору Репозиторијума.

Истраживачи могу самостално да депонују у Репозиторијум и научне публикације које су објавили под другим афилијацијама.

ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА ПРАВИЛНИКА

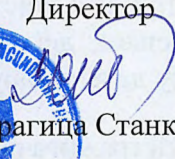
Контрола спровођења Правилника обавља се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача. Контролу спровођења Правилника обавља Помоћник директора за науку и образовање и самостални референт за научно-образовне делатности на основу библиографија које се достављају уз годишње извештаје.

ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Ближе дефиниције појмова из Правилника, други извори података од користи истраживачима за спровођење Правилника и прецизније објашњење процедуре у вези са депоновањем, чувањем, исправкама и допунама депонованих записа, као и начин спровођења администрације Репозиторијум дати су у Прилогу, који је чини саставни део овог Правилника.

Ступањем на снагу овог правилника, престају да важе одредбе Правилника о отвореној науци, број 2094/1 од 04.10.2022. године.

Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања на интернет страни Института.

Директор

др Драгица Станковић
научни саветник

ПРИЛОЗИ:

ДЕПОНОВАЊЕ ПУБЛИКАЦИЈА У РЕПОЗИТОРИЈУМ

Да би могли самостално да депонују публикације у Репозиторијум, истраживачи морају да региструју корисничке налоге и добију одговарајућа овлашћења. Регистрација се врши попуњавањем следећег формулара на <https://rimsi.imsi.bg.ac.rs/register>, а овлашћења додељује администратор непосредно након регистрације.

Поступак депоновања детаљно је описан у техничком упутству доступном на почетној страни Репозиторијума.

У Репозиторијум се депонују метаподаци који описују публикацију и датотека која садржи интегрални текст публикације. Метаподаци и датотека заједно чине запис у репозиторијуму. Обавезно се уносе следећи метаподаци:

- имена свих аутора;
- наслов публикације;
- наслов матичне публикације (тј. наслов часописа, књиге, зборника, у случају часописних чланака, поглавља или радова у тематским зборницима);
 - издавач;
 - година издавања;
 - колација (волумен, свеска, пагинација);
 - јединствени идентификатори (обавезно DOI, ISBN, ISSN);
 - назив пројекта у оквиру ког је публикација настала и/или назив финансијера истраживања;
 - апстракт;
 - кључне речи;
 - тип приступа интегралном тексту (отворени, ограничени, одложени);
- услови коришћења интегралног текста, односно лиценца.

Датотека која садржи интегрални текст публикације мора да садржи све библиографске податке неопходне за недвосмислену идентификацију публикације. То се нарочито односи на публикације које су део неке веће целине (нпр. поглавље у монографији, текст у зборнику, чланак у часопису). У такве датотеке треба укључити и насловну страну и импресум, а по потреби и друге делове матичне публикације. У случају да то није могуће, испред самог текста треба уметнути додатну страну која садржи комплетне библиографске податке о публикацији.

Препоручује се депоновање PDF датотека у PDF/A формату, без ограничења у погледу претраживања, копирања или штампања текста.

ТИПОВИ САДРЖАЈА У РЕПОЗИТОРИЈУМ

Могу се депоновати следећи типови садржаја:

- публикације (укључујући и preprint документа);
- дисертације;
- магистарски, мастер и дипломски радови;
- радна документа и техничка решења;
- тзв. беле књиге и извештаји;
- примарни подаци;
- радови са конференција;
- постери;
- наставни и едукативни материјали;
- слике / графички прилози;
- аудио и видео снимци;
- могу се депоновати и садржаји који нису наведени на овој листи.

РАЗЛИЧИТЕ ВЕРЗИЈЕ ПУБЛИКАЦИЈА

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија публикације, без обзира на то да ли ће бити доступна у отвореном приступу или неће.

Ако се због ограничења која намеће издавач не сме омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације у Репозиторијуму, неопходно је депоновати и рецензирани рукопис публикације (верзија која је прихваћена за објављивање). Рукопис се мора депоновати непосредно након објављивања рада, а кад год је то могуће, препоручује се да се то учини непосредно након прихватања за објављивање. Детаљно упутство за припрему и обележавање датотека и унос метаподатака дато је у техничком упутству на почетној страни Репозиторијума.

Подаци о верзији која се сме депоновати, дужини трајања ембарго периода и лиценци под којом се депонована верзија сме дистрибуирати обично се могу наћи на сајту издавача, у издавачкој политици часописа (обично у одељку *Self-archiving policy*, као и у бази података Sherpa Romeo: <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/>).

Велики број часописа прописује ембарго период дужи од оног који допушта Платформа за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Да би испунили услове које прописује Платформа, аутори који желе да објаве рад у таквом часопису (а не желе да плате трошкове објављивања) морају да преговарају са издавачем, односно да покушају да добију дозволу да рецензирану верзију рукописа депонују у репозиторијум у року који Платформа прописује. Током преговора, издавачу се скреће пажња на обавезу аутора да омогући отворени приступ. Постоји неколико међународних инструмената на које се аутори могу позвати како би задржали права која су им неопходна за омогућавање отвореног приступа публикацији у институционалном репозиторијуму. Најпознатији су Стратегија задржавања права (Rights Retention Strategy), дефинисана у оквиру Плана С (<https://www.coalitions.org/rights-retention-strategy/>) и анекс уговора о уступању права издавачу који је развила међународна организација SPARC (<https://sparcopen.org/our-work/author-rights/brochure/html/>).

Ако се у Репозиторијум депонује више верзија исте публикације, оне не смеју бити део истог записа, већ се за сваку верзију креира посебан запис. Све верзије исте публикације су јасно означене и међусобно се повезују одговарајућим интерактивним линковима.

ФОРМАТИ КОЈИ СУ ПРЕПОРУЧЕНИ ЗА ДЕПОНОВАЊЕ ИСТРАЖИВАЧКИХ ПОДАТАКА

- PDF/A (.pdf), ODT (.odt), TXT, HTML, XML, CSV за текстуалне датотеке;
- NetCDF и TextFabric за програме за обраду података;
- ODS (.ods), CSV (.csv), XML за табеларне податке;
- SQL (.sql), SIARD (.siard), CSV (.CSV) за базе података;
- SPSS (.dat/sps), STATA (.dat/.DO) и R за статистичке податке;
- TIFF (.tif,.tiff), PNG (.png), JPEG, JPEG 2000 (.jp2), DICOM (.dcm) за растерске слике;
- SVG (.svg) за векторске слике;
- BWF (.bwf), MXF (.mf), Matroska (.mka), FLAC (.flac) и OPUS за аудио материјале;
- MHF (.mhf) и Matroska (.mkv) за видео материјале.

У контексту отворене науке, датотеке не би требало да буду компримоване или шифроване и требало би да буду у отвореном формату. Ово обезбеђује приступ и поновну употребу садржаја. Листа формата периодично ће се ревидирати у складу са потребама истраживача и развојем технологије.

АУТОРСКА ПРАВА И ПРАВА КОРИШЋЕЊА

Сви записи у Репозиторијум морају да садрже податак о правима коришћења депонованог садржаја, односно лиценцу. У Репозиторијум су интегрисане *Creative Commons* лиценце.

Ако је аутор истовремено и носилац ауторских права, услове под којима жели да дистрибуира своје дело посредством репозиторијума одредиће сам (односно, сам ће одабрати лиценцу). Ауторима се препоручује да задрже ауторска права над публикацијама и другим резултатима истраживања кад год је то могуће.

Ако је аутор пренео права на издавача, приликом депновања публикације у Репозиторијум навешће лиценцу под којом је она објављена. Подаци о лиценци могу се наћи у електронској верзији саме публикације и/или у издавачкој политици на сајту издавача. Ако податак о лиценци, односно правима коришћења публикације, ипак нигде није наведен, подразумева се да никаква права нису дата, односно да су сва права задржана.

CREATIVE COMMONS ЛИЦЕНЦЕ

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату.

Адаптирати - преуређивати, трансформисати и надоградити материјал за било коју сврху, чак и комерцијалну.

Давалац лиценце не може одузети ове слободе све док се следе услови лиценцирања.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату.

Адаптирати - преуређивати, трансформисати и надоградити материјал за било коју сврху, чак и комерцијалну.

Давалац лиценце не може одузети ове слободе све док се следе услови лиценцирања.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Дели слично - Ако преуређујете, трансформишете или надограђујете материјал, морате дистрибуирати своје доприносе под истом лиценцом као и оригинал.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату.

Адаптирати - преуређивати, трансформисати и надоградити материјал.

Давалац лиценце не може одузети ове слободе све док се следе услови лиценцирања.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Некомерцијално - не можете користити материјал у комерцијалне сврхе.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

Attribution-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату за било коју сврху, чак и комерцијалну.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Без измена - Ако преуређујете, трансформишете или надограђујете материјал, не смете дистрибуирати модификовани материјал.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

Attribution-NonCommercial- ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату.

Адаптирати - преуређивати, трансформисати и надоградити материјал.

Давалац лиценце не може одузети ове слободе све док се следе услови лиценцирања.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Некомерцијално - не можете користити материјал у комерцијалне сврхе.

Дели слично - Ако преуређујете, трансформишете или надограђујете материјал, морате дистрибуирати своје доприносе под истом лиценцом као и оригинал.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

Attribution-NonCommercial- NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

Можете слободно:

Делити - копирати и дистрибуирати материјал у било ком медију или формату.

Давалац лиценце не може одузети ове слободе све док се следе услови лиценцирања.

Услови који важе за ову лиценцу:

Цитирање - Морате навести одговарајући цитат, омогућити везу с лиценцом и назначити ако су извршене измене материјала. Можете то учинити на било који разуман начин, који не подразумева да давалац лиценце одобрава вашу употребу материјала.

Некомерцијално - не можете користити материјал у комерцијалне сврхе.

Без измена - Ако преуређујете, трансформишете или надограђујете материјал, не смете дистрибуирати модификовани материјал.

Нема додатних ограничења - не смете да примењујете правне услове или технолошке мере које законски ограничавају друге да раде било шта што дозвољава ова лиценца.

ИСПРАВКЕ И ДОПУНЕ ЗАПИСА У РЕПОЗИТОРИЈУМ

Метаподаци у Репозиторијуму могу се исправљати и допуњавати. Након окончања поступка депоновања и верификације записа, исправке и допуне метаподатака може да врши само администратор Репозиторијума. Корисници који сматрају да одређене метаподатке треба исправити и/или допунити треба да пошаљу захтев на следећу адресу: apesic@imsi.bg.ac.rs.

Датотеке депоноване у репозиторијум не смеју се брисати и мењати осим:

- у случају очигледне техничке грешке (нпр. депонована је погрешна датотека);
- у случају техничког оштећења депоноване датотеке;
- у случају замене депоноване датотеке квалитетнијом датотеком идентичног садржаја (нпр. замена PDF датотеке настале скенирањем датотеком у PDF/A формату);
- у случају обележавања публикација које су издавачи опозвали након депоновања у Репозиторијум (РВР датотека депонована у Репозиторијум замениће се РОР датотеком у којој је јасно назначено да је публикација опозвана, најчешће додавањем напомене „RETRACTED“ на свакој страни).

Измене у вези са депонованим датотекама може да врши само администратор Репозиторијума.

Уколико постоји потреба за депоновањем исправљене и/или допуњене верзије документа депонованог у Репозиторијум, мора се креирати нови запис, а у метаподацима се мора јасно назначити о којој верзији документа се ради.

ЧУВАЊЕ ДЕПОНОВАНИХ САДРЖАЈА

Метаподаци и депонована документа чувају се трајно. Садржај се из репозиторијума може брисати само у изузетним случајевима. Записи се могу повући из репозиторијума само у случају:

- доказаног кршења ауторских права;
- плагијаризма;
- фалсификованих резултата;
- погрешних података;
- опасности по националну безбедност.

Повучени записи се не бришу из репозиторијума. Они трајно задржавају додељени идентификаторе и URL адресе које су им додељене приликом депоновања, али нису доступни јавности и неће се појављивати у резултатима претраживања.

АДМИНИСТРАЦИЈА РЕПОЗИТОРИЈУМА

Администратор Репозиторијума:

- проверава усклађеност са стандардима и квалитет депонованих метаподатака и датотека;
- верификује или одбацује записе које су унели истраживачи;
- пружа подршку истраживачима приликом депоновања;
- самостално и/или на захтев корисника коригује и допуњава метаподатке;
- стара се о поштовању ауторских права и права коришћења;
- одржава нормативну базу података;
- додељује одговарајућа овлашћења корисницима;
- креира одговарајуће колекције у РЕПОЗИТОРИЈУМУ.

РЕЧНИК ПОЈМОВА

- Златни отворени приступ - процес остваривања отвореног приступа путем објављивања у часопису отвореног приступа од стране самог издавача. Да би покрио трошкове публикувања, издавач наплаћује накнаду директно од аутора или чешће индиректно од институције у којој је аутор запослен или финансијера пројекта на коме је аутор ангажован. Ова накнада је позната под акронимом АПЦ (*Author Processing Charge*).

- Зелени отворени приступ - процес обезбеђивања отвореног приступа кроз репозиторијуме отвореног приступа (познато и као „само-архивирање“). Верзија рада која се депонује је најчешће прихваћени рукопис, односно чланак прихваћен за објављивање, укључујући све промене које су обављене након рецензирања. Документ постаје јавно доступан, најчешће након истека ембарго периода прописаног од стране издавача.

- Платинасти отворени приступ (или дијамантски) - процес остваривања отвореног приступа путем објављивања у часопису отвореног приступа, при чему

издавач не наплаћује ни претплату ни накнаду од аутора. Трошкови повезани са научним публикавањем покривени су другим средствима, као што су волонтерски рад, донације, субвенције, грантови итд. Већина научних часописа у Србији се објављује у режиму платинастог отвореног приступа.

- Хибридни часопис - часописи који наплаћују претплату, односно трошкове преузимања чланака, али омогућавају ауторима да додатним плаћањем накнаде за процесирање отворе приступ свом чланку. Међутим, овакав начин публикавања може дуплирати трошкове институције у смислу да она плаћа дупло, први пут претплату на целокупан часопис, а други пут за објављивање једног или више чланака у истом часопису. Овај модел публикавања у отвореном приступу се не препоручује.

- Метаподаци - дескриптори који се користе за описивање, праћење, употребу и управљање депонованим записом.

- Јединствени идентификатори (PID - persistent identifier) - дуготрајна референца на дигитални ресурс (нпр. ORCID, DOI, handle). Идентификатор је ознака која даје јединствено име ентитету: особи, месту или ствари.

- ORCID (Оркид или Орк-Ај-Ди) је јединствени и трајни идентификатор истраживача који омогућава препознатљивост и лакше разликовање аутора, као и њихово повезивање са радовима које су објавили, пројектима на којима учествују и институцијама у којима раде.

- Репозиторијум - је систем електронских сервиса који омогућавају архивирање, трајно чување, јавну презентацију и дисеминацију различитих врста научних резултата.